

Te Reo Matatini 2025

32413 Ka mārama, ka tautohu i ngā whakaaro matua o
tētahi reo ā-waha, o tētahi reo ā-tā hoki

NGĀ WHIWHINGA: E Rima

HE PUKA WHAKAUTU Ā-TUHI

I mua i tō timatatanga o te aromatawai nei, tuhia tō Tau Ākonga ā-Motu (NSN) me tō Waehere Kura ki te pouaka kei raro iho.

Tirohia ki '**Te Puka Rauemi**' mō Te Reo Matatini 32413, hei whakaoti i ngā tūmahi mō te aromatawai nei.

E **RUA** ngā rauemi ataata o tēnei Aromatawai, me whakaritea kia āhei koe ki ēnei ataata.

Tirohia kia kitea ai e tika ana te raupapatanga o ngā whārangi 2–15 kei roto i tēnei pukapuka, ka mutu, kāore tētahi o aua whārangi i te takoto kau.

HOATU TE PUKAPUKA NEI KI TE KAIWHAKAHAERE HEI TE MUTUNGA O TE WHAKAMĀTAUTAU.

Te Rā Aromatawai ā-waho: Te Wāhanga 2: Te 19 – 30 o Mei, 2025.

Tō Tau Ākonga ā-Motu (NSN)

Tō Waehere Kura (School Code)

Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa
New Zealand Qualifications Authority

HE PUKA WHAKAUTU Ā-TUHI

TE PĀNUI 1 - TE TŪMAHI 1

Ngā Tohutohu

Pānuitia te tuhinga a Pumi Tūmai e pā ana ki *Ngā Toa Rīki o Te Ao 2008*, kei ngā whārangi **2 - 8 o Te Pukapuka Rauemi**. Kātahi whakautua i ngā pātai e whai ake nei.

Ngā Pātai:

1. Ko wai te kāpene o te kapa Kiwi, ā, nō whea ia?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ Ko Adam Blair te kāpene o te kapa Kiwi, ā, nō Ngāpuhi ia.
- ☐ Ko Jonathan Thurston te kāpene o te kapa Kiwi, ā, he uri ia nō te iwi Moemoeā.
- ☐ Ko Jeremy Smith te kāpene o te kapa Kiwi, ā, nō Hāmoa ia.
- ☐ Ko Nathan Cayless te kāpene o te kapa Kiwi, ā, nō Te Ati Awa ia.

2. E whakapapa ana te nuinga o ngā kaitākaro o te kapa Kiwi ki tēhea, ēhea iwi?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ He whakapapa Māori, he whakapapa nō ngā moutere o Te Moana-nui-a-Kiwa.
- ☐ He whakapapa ki te iwi Moemoeā.
- ☐ He whakapapa Māori noa iho.
- ☐ He whakapapa nō ngā hau e whā puta noa i te ao.

3. Ko wai ngā kapa e toru i pakanga atu ki te kapa Kiwi?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ Ko te kapa o Ingarangi, te kapa Kangarū, me te kapa o Hāmoa hoki.
- ☐ Ko te kapa o Ingarangi, te kapa Kangarū, te kapa o Papua Nūkini hoki.
- ☐ Ko te kapa Kangarū, ko te kapa Ingarangi, ko te kapa o Airana hoki.
- ☐ Ko te kapa Kangarū, ko te kapa Papua Nūkini, ko te kapa o Hapani hoki.

TE PĀNUI 1 - TE TŪMAHI 2

4. Whakamāramahia mai te take i hīkaka ai te kapa Kiwi ki te tūtaki ki te kapa Kangarū i roto i ngā whiringa toa o te whakataetae nei?

5. He aha te mahi a te kaiwhakaako, a Stephen Kearney, i te mutunga o te wāhanga tuatahi? He aha ai i pērā ai?

**Kua āta waiho tēnei whārangi kia wātea.
Ka rere tonu te aromatawai i te whārangi e whai ake nei.**

TE PĀNUI 2 - TE TŪMAHI 1

Ngā Tohutohu

Pānuitia te tuhinga a Kānia Worsley e hāngai ana ki te Kī o Rahi, kei ngā whārangi **10 - 16 o Te Pukapuka Rauemi**. Kātahi whakautua i ngā pātai e whai ake nei.

Ngā Pātai:

1. E hāngai ana te pūrākau o te Kī o Rahi ki a wai?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ E hāngai ana te pūrākau o te Kī o Rahi ki a Rahi rāua ko Tūtaka.
- ☐ E hāngai ana te pūrākau o te Kī o Rahi ki a Rahi-Tūtaka-Hina rāua ko Te Ara-Kura-Pakē-Wai.
- ☐ E hāngai ana te pūrākau o te Kī o Rahi ki a Te Puea Hērangi me tana whakatenatena atu ki te iwi Māori kia huri tuarā atu ki te pakanga nui o taua wā rā.
- ☐ E hāngai ana te pūrākau o te Kī o Rahi ki a Thomas Ellison nō Te Ati Awa.

2. I kāwhakina a Te Ara-Kura-Pakē-Wai e wai?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ I kāwhakina a Te Ara-Kura-Pakē-Wai e te kāhui whetū a Matariki.
- ☐ I kāwhakina a Te Ara-Kura-Pakē-Wai e te manu me te tuatara.
- ☐ I kāwhakina a Te Ara-Kura-Pakē-Wai e ngā patupaiarehe.
- ☐ I kāwhakina a Te Ara-Kura-Pakē-Wai e ngā manu a Tāne.

3. Nō te taenga mai o tēwhea kēmu i te tau 1870, ka mutu ētahi o ngā mahi a te rēhia, pēnei i te Kī o Rahi?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ Nō te taenga mai o te rīki i te tau 1970, ka mutu ētahi o ngā mahi a te rēhia, pēnei i te Kī o Rahi.
- ☐ Nō te taenga mai o te pā-whutupōro i te tau 1870, ka mutu ētahi o ngā mahi a te rēhia, pēnei i te Kī o Rahi.
- ☐ Nō te taenga mai o te poitarawhiti i te tau 1890, ka mutu ētahi o ngā mahi a te rēhia, pēnei i te Kī o Rahi.
- ☐ Nō te taenga mai o te whutupōro i te tau 1870, ka mutu ētahi o ngā mahi a te rēhia, pēnei i te Kī o Rahi.

TE PĀNUI 2 - TE TŪMAHI 2

4. E ai ki te kaituhituhi, he aha i hīkaka ai te iwi Māori ki te tākaro i te whutupōro?

5. He pēwhea te waiaro o ngā hōia Māori ki te kēmu Kī o Rahi, ā, i aha rātou i tō rātou hokinga mai i te pakanga o te ao?

**Kua āta waiho tēnei whārangi kia wātea.
Ka rere tonu te aromatawai i te whārangi e whai ake nei.**

TE WHAKARONGO 1 - TE TŪMAHI 1

Ngā Tohutohu

Ka whakarongo ki ngā kōrero o te pakipūmeka e pā ana ki te tīma haupoi o Te Kura Kaupapa Māori o Ruamata, kātahi whakautua i ngā pātai e whai ake nei.

KIA MATAARA! E tāea noa te mātakitaki i te ataata kia **TORU** noa iho ngā wā. Nō reira me āta whakarongo, ā, me whai wā te whakaoti pai i te tūmahi.

Ngā Pātai:

1. He aha te take ka akiaki ngā pouako i te tīma haupoi o Ruamata kia kōrero i te reo Māori?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ He rautaki nā te mea kāore e mārama ana ngā hoa kakari ki te reo Māori me ngā whakaritenga hoki.
- ☐ Ka whakawhiwhia ki te kāri kōwhai ki te kore ngā tamariki e kōrero Māori.
- ☐ He ture nā te kura i whakarite kia eke ai koe ki te kapa haupoi nei.
- ☐ He ngāwari atu mā ngā kaitākaro te whakawhiwhiti kōrero i te reo Māori.

2. He aha ētahi o ngā wero o te whakamahinga o te reo Māori e te tīma haupoi o Ruamata?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ I panāia rātou e te komiti whakahaere o te whakataetae haupoi.
- ☐ Karekau he wero, i kaha tautokona te reo Māori e ngā hoa kakari o te whakataetae.
- ☐ Kāre i whakaaetia kia tākarohia rātou ētahi kēmu.
- ☐ I hāmenetia, kua kāringia hoki ētahi o ngā kaitākaro.

3. I pōhēhē te kaiwawao i te aha te tīma haupoi o Ruamata i a rātou e kōrero Māori ana?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ I pōhēhē te kaiwawao i te whakanui ngā tamariki o Ruamata i a rātou hoa kakari.
- ☐ I pōhēhē te kaiwawao i te kangakanga ngā tamariki o Ruamata ki ō rātou hoa kakari.
- ☐ I pōhēhē te kaiwawao i te katakata ngā tamariki o Ruamata ki a rātou hoa kakari.
- ☐ I pōhēhē te kaiwawao i te whakahē ngā tamariki o Ruamata i a rātou hoa kakari.

TE WHAKARONGO 1 - TE TŪMAHI 2

4. He aha ngā tohutohu me ngā whakatūpatō a tō rātou kaiako (a Tenga Rangitauira) i mua i tā rātou kēmu ki te taha o ngā Taitamatāne o Tauranga (Tauranga Boys)?

5. E ai ki te kaiwhakaako, he aha ētahi uauatanga o ngā kaitākaro haupoi e kitea ana i roto i Te Kura Kaupapa Māori o Ruamata?

TE WHAKARONGO 2 - TE TŪMAHI 1

Ngā Tohutohu

Ka whakarongo ki te pūrongo a Scotty Morrison me tana uiui i a Rawiri Waititi e pā ana ki ōna whakaaro mō te haka a ngā Poua. Kātahi whakautua i ngā pātai e whai ake nei.

KIA MATAARA! E tāea noa te mātakitaki i te ataata kia **TORU** noa iho ngā wā. Nō reira me āta whakarongo, ā, me whai wā te whakaoti pai i te tūmahi.

Ngā Pātai:

1. E ai ki a Rawiri Waititi, he aha te painga o te haka?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ E ai ki a Rawiri Waititi, ko te painga o te haka, ko te whakakōrero i ngā kaupapa tōrangapū.
- ☐ E ai ki a Rawiri Waititi, ko te painga o te haka, ko te whakahāngaitanga o ngā kōrero ki tā te Māori Pāti e kaha kauhautia nei, arā, ko te kaikiritanga.
- ☐ E ai ki a Rawiri Waititi, ko te painga o te haka, ko te whakakōrero i ngā kaupapa e whakahīkaka nei i te ngākau me ngā kaupapa kei ngā arero o te iwi Māori.
- ☐ E ai ki a Rawiri Waititi, ko te painga o te haka, ko te whakatinanatanga mai o te wahine toa Māori i roto i ngā hākinakina taikaha.

2. He aha ngā tohutohu a Rawiri Waititi ki te hunga tāne?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ Ko te tohutohu a Rawiri Waititi kia haere ngā tīma tāne hei taituarā mō ngā wāhine.
- ☐ Ko te tohutohu a Rawiri Waititi kia kua tēnei kapa me te kaupapa o te haka e whakawehewehe i te marea.
- ☐ Ko te tohutohu a Rawiri Waititi kia tika te whakakōrero i ngā kaupapa whakahīkaka.
- ☐ Ko te tohutohu a Rawiri Waititi he whakatūpato i ngā kapa tāne, kei rongonui atu ngā kapa wahine mō te haka i ngā kapa tāne.

3. E ai ki te toihau o ngā *Hau Āwhiowhio* (Hurricanes), he aha te mahi a ngā *Poua*?

Tīpakohia te whakautu e tika ana:

- ☐ He mahi whakaiti te mahi a ngā Poua.
- ☐ He mahi whakarauika tangata te mahi a ngā Poua.
- ☐ He mahi rangatira te mahi a ngā Poua.
- ☐ He mahi whakawehewehe te mahi a ngā Poua.

TE WHAKARONGO 2 - TE TŪMAHI 2

4. Hei tā Rawiri Waititi, he aha te mate o te kaiwhakahaere o ngā *Hau Āwhiowhio*, ā, he aha āna tohutohu ki a ia?

5. He kaitautoko a Scotty Morrison rāua ko Rawiri Waititi i tēwhea kapa whutupōro, ā, he aha te take kei te whakaaro rāua ki te whakawhiti ki tīma kē?

